

**Lenkijos – Lietuvos dvišalės ekspertų komisijos istorijos ir geografijos
mokymo problemoms nagrinėti posėdžio
PROTOKOLAS
Biržai, 2012 m. gegužės 22–24 d.**

Pagal bendradarbiavimo programos tarp Lenkijos Respublikos nacionalinės švietimo ministerijos ir Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos 15 punktą 2012 m. gegužės 22–24 d. Biržuose įvyko Lenkijos – Lietuvos dvišalės ekspertų komisijos istorijos ir geografijos mokymo problemoms nagrinėti posėdis.

Susitikime dalyvavo:

Iš Lenkijos pusės:

1. prof. dr. hab. Adam Suchoński – pirmininkas
2. prof. dr. hab. Mieczysław Jackiewicz
3. prof. dr. hab. Bohdan Łukaszewicz
4. dr. Mariusz Kowalski
5. dr. Aleksander Srebrakowski
6. mgr. Tadeusz Baryła
7. dr. Krzysztof Kafel – sekretorius

Iš Lietuvos pusės:

1. dr. Rimantas Miknys – pirmininkas
2. prof. dr. Algirdas Jurgis Stanaitis
3. doc. dr. Algis Kasperavičius
4. dr. Elmantas Meilus
5. doc. dr. Linas Jašinauskas
6. Rimantas Jokimaitis – sekretorius

Susitikimas vyko pagal šį iš anksto numatytą planą:

Antradienis, 2012 m. gegužės 22 d.

Komisijos narių atvykimas į Biržus 2012 metų gegužės 21 d. Delegacijos nariai, kurie skrido per Kijeva, Biržus pasiekė 24.00. Iškilminga vakarienė delegacijos nariams iš Lenkijos buvo surengta Biržų pilies muziejuje. Ten įvyko Komisijos posėdžio atidarymas.

Komisijos posėdį 9.15 pradėjo jos pirmininkai prof. A. Suchoński ir dr. R. Miknys.

Dr. R. Miknys pristatė susitikimo programą, detaliau aptarė darbo planą pirmą posėdžio dieną, taip pat supažindino su susitikimo proga siūlomomis kultūrinėmis priemonėmis. Prof. A. Suchoński prisiminė, kad Komisijos posėdžiai vyko Vilniuje, Druskininkuose, Kėdainiuose, o dabar Biržuose – miestuose, kurie yra labai svarbūs Lenkijos ir Lietuvos istorijai. Lietuvos atstovams buvo padėkota už pastangas organizuoti šiose vietose Komisijos susitikimus. Prof. A. Suchoński taip pat supažindino su prof. Robert'o Trab'os pasiūlymu apžvelgti Lenkijos ir Lietuvos komisijos darbų eigą per Lenkijos ir Vokietijos komisijos veiklos ir sumanymų prizmę bei remtis pastarosios patyrimu. Pastebėta, kad nėra jokių argumentų, jog šis pasiūlymas kaip nors įpareigotų tai daryti. Veikiau atvirksčiai: Lenkijos ir Lietuvos vadovėlių komisija laikytina lenkų ir lietuvių tyrėjų geros valios ir kruopštaus darbo pavyzdžiu bei parama abiejų valstybių valdžios institucijoms, ypač atitinkamoms ministerijoms.

Dr. R. Miknys atkreipė dėmesį į tai, kad Komisijos darbas vadovėlių srityje prisidėjo prie visuomenės istorinio supratimo ugdymo. Prof. A. Suchoński pridūrė, kad tai padarė išpūdį ir Lenkijos promocijos tarybai, veikiančiai Lenkijos Užsienio reikalų ministerijoje, kaip išskirtinis gero valstybės institucijų angažavimosi pavyzdys. Ministras R. Sikorski's domėjosi Komisijos darbo atmosfera, jos veiklos rezultatais ir Komisijos veiklos perspektyva.

Kaip numatyta programoje nuo 9.30 iki 13.00 buvo skaityti pranešimai ir vyko diskusija.

Prof. A. Suchoński perskaitė pranešimą „Gegužės 3 – iosios Konstitucija Europos ir kitų šalių istorijos vadovėliuose“. Pranešimas pridedamas prie šio protokolo.

T. Baryła perskaitė pranešimą „Gegužės 3 – iosios Konstitucija gimnazijos istorijos vadovėliuose“. Pranešimas pridedamas prie šio protokolo.

Pateikus pasiūlymą dr. R. Mikniui dėl diskusijos nuspręsta, kad ji vyks perskaičius pranešimą dr. L. Jašinauskui.

Dr. L. Jašinausko pranešimas buvo tema „Gegužės 3 – iosios Konstitucija lietuviškuose istorijos vadovėliuose“.

Diskusija

Dr. R. Miknys konstatavo, kad pirmojo pranešimo autorius rėmėsi universaliomis tezėmis: praeitis turi pasitarnauti, geriau nušviečiant dabartį, aiškiai atskleisti skirtingus metodus ir dvišalių santykių interpretacijos skirtumus, europinę istorijos mokymo dimensiją.

A. Srebrakowski's nurodė, kad vadinamųjų „tolimesnių“ vadovėlių autoriai, dažniausiai naudojami didžiausių leidyklų parengtomis priemonėmis, ir iš čia ateina daugybė klaidų, pavyzdžiui, rašoma Lenkija, o ne Lenkijos Respublika. Politikai net ir Europos Parlamente istorinių žinių klausimą vertina itin konjunktūriškai, todėl privalome aiškiai pasakyti, kad negalima painioti akivaizdžios politinės veiklos su rimtų mokslinių darbų interpretacijomis ir istorine tiesa.

Prof. A. Suchoński pasiūlė, kad Komisijos pasitarimų protokoluose būtų aiškiai išreikštas reikalavimas, kad vadovėliuose būtų dėstoma tiesa. Būtina pasitelkti ir Braunšveigo institutą, kad mūsų vadovėliai būtų visuotinai naudojami moksliniuose sluoksniuose.

Dr. K. Kafel ir dr. A. Srebrakowski's atkreipė dėmesį į tai, kad nereikia bijoti praeities, ypač praeityje kilusių ginčų ir konfliktų, nes jie skatina visapusišką žinojimą.

Be to, prof. A. Suchoński atkreipė dėmesį, kad pradėdant pirmininkauti ES, Lenkijos Respublikos Prezidentas Bronisław'as Komorowski's priminė Gegužės 3-osios Konstituciją. Nuoroda į ją privalo būti ir būsimajame Europos Konstitucijoje.

Dr. R. Miknys: galėjo susidaryti išpūdis, kad žiniasklaidoje trūksta iš mokyklos atsineštų žinių apie Gegužės 3 – iosios Konstitucijos svarbą, be to, iš abiejų pasisakymų išplaukia, kad apie šią Konstituciją niekas jau nebekalba kaip apie Abiejų Tautų Respublikos, o ypač apie Didžiosios Lietuvos kunigaikštystės, žlugimo pagrindą. Dr. L. Jašinauskas atsakydamas konstatavo, kad Gegužės 3 – iosios Konstitucija galėtų pasitarnauti stiprinant pilietines pozicijas, nors lietuviškuose vadovėliuose jai tenka mažiau dėmesio negu Prancūzijos ar Jungtinių Valstijų konstitucijoms.

Doc. Dr. A. Kasperavičius išreiškė nuomonę, kad Jungtinių Valstijų konstitucija yra mitologizuojama. Aišku, pirmųjų konstitucijų naujoviškumas yra akivaizdus, tačiau jos vertintinos epochos kontekste. Jei lygintume tris konstitucijas, Gegužės 3 – iosios Konstitucija atrodo esanti silpniausia. Vis dėlto nederėtų jos perdėtai kritikuoti, kadangi, nepaisant priimtų Jungtinių Valstijų konstitucijos, vergovė JAV egzistavo iki 1864 m. Prof. A. Suchoński palaikė šią poziciją.

Prof. A. Suchoński atkreipė dėmesį į tai, kad pozicijos regioniniu, tautiniu ir europiniu lygmeniu formuotinos, remiantis ir Gegužės 3 – iosios Konstitucija. Čia paminėtinas Šv. Vaitiekaus kaip Europos globėjo pavyzdys. Beje, sumanymas kilo dar 1931 metais. Kita vertus, tokiu pat - galėtų būti ir Tadeusz'o Barył'os pranešime nurodytas Wojciech'o B. Jastrzębowski'io „Konstitucijos Europai“ projektas. Kaip tik tokių elementų ir pasigendama lenkiškuose bei lietuviškuose vadovėliuose.

Prof. B. Łukaszewicz'ius atkreipė dėmesį į tai, kad esame linę perdėtai demonstruoti savo europietiskumą, remdamiesi ne pačiais geriausiais pavyzdžiais, kad ir pavyzdys, Šv. Vaitiekaus.

Dr. A. Srebrakowski: istorikai privalo atskleisti lenkišką ir lietuvišką Europos istorijos elementą, tad W. J. Jastrzebowski brošiūros pavyzdys – labai tinkamas. Europietiskumas – tai ne vien Vakarų Europos *modus operandi*.

Būtina prisiminti ir europietiską istorijos mokymo aspektą, neprarandant ir savo nacionalinės perspektyvos, ypač kai kalbama apie Gegužės 3 – iosios Konstitucijos vertinimą.

T. Baryła ir dr. R. Miknys atkreipė dėmesį į vis stiprėjantį skeptiškumą europietiskumo atžvilgiu: tai itin akivaizdu ekonominės krizės sąlygomis. Ši situacija palanki Rusijos propagandai, kuri vieningą Europą vadina dirbtiniu dariniu. Vis dėlto, Europoje stiprėjant migracijos procesams, privalome prisiminti ir Šv. Vaitiekų, ir Gegužės 3 – iosios Konstituciją: tai mūsų europietiskasis būdas mąstyti apie darnią Europą. Neatsižvelgiant į kaltinimą apie vienareikšmiškai „pasisavinamą“ Europos praeitį nacionalinių interesų vardan. Bendražmogiškosios vertybės, kurios yra visų mūsų nuopelnas, taip pat propaguotinos europiniu lygmeniu per publikacijas.

T. Baryła atkreipė dėmesį, kad, pvz., mokiniai Anglijoje neabejotinai yra neskaite „Magna Carta Libertatum“, bet požiūrį, kad šis dokumentas yra labai svarbus teisinės minties ar net parlamentarizmo istorijoje, formuoja vadovėlis.

Doc. dr. A. Kasperavičius pastebėjo, kad despotiškoji Rusija, Vengrija, Prūsija asimiliavo jų teritorijose gyvenančias mažumas. Danielius Beauvois rašo, kad dėl šios spaudos Rytuose mažumos prarado savo nacionalines kalbas.

Prof. A. Suchoński's pastebėjo, kad ir Lietuvoje, ir Lenkijoje, nuosekliai prastėja vadovėlių recenzijos. Anksčiau žinomi epochos žinovai būdavo vadovėlių garbės recenzentai, o didaktikos specialistai recenzuodavo didaktinę vadovėlio pusę. Dabar recenzentų parinkimo kriterijus yra nebeaiškus.

Dr. L. Jašinauskas patvirtino, kad pagal Ugdyto plėtotės centro nustatytą tvarką pateiktas vertinti vadovėlis yra recenzuojamas vieno recenzento. Todėl Komisijos pateikiama recenzija yra svarbi pagalba autoriams atnaujinant vadovėlių turinį.

Doc. A. Kasperavičius patvirtino, kad turi daug pavyzdžių, kai autoriai nenori atsižvelgti į recenzentų išsakytas pastabas ir pasiūlymus.

Dr. K. Kafel: nežinau argumentų, kuriais vadovavosi ponis ministrė Hall, keisdama recenzentų atrankos principus, nes tai ženkliai pablogino ilgalaikio vadovėlio rengimo procesą. Šiuo metu ministerija pabrėžia, kad labai svarbu atsižvelgti į komisijos recenzijose pateikiamas pastabas.

Dr. R. Miknys palaikė dr. Elmanto Meilaus nuomonę apie tai, kad pranešimai apie Gegužės 3 – iosios Konstituciją būtų skelbiami internete, nes tai yra svarbus Komisijos parengtas dokumentas.

Prof. M. Jackiewicz'ius kolegų iš Olsztyno vardu pasiūlė kito komisijos posėdžio metu pateikti paskutinio imperijoje ir kunigaikštystėje 1863 m. vykusio ginkluoto sukilimo vertinimą. Geriausia komisijos darbo vieta būtų Punkskas. Prof. M. Jackiewicz'ius pateikė informaciją apie naujausią doc. A. Kasperavičiaus publikaciją, kurioje kalbama apie komisijos, o ypač apie prof. A. Suchoński, veiklą. Prof. M. Jackiewicz'ius pabrėžė didžiulę šios publikacijos svarbą viešinant komisijos darbus.

Prof. M. Jackiewicz'ius iškėlė klausimą dėl Lietuvos mokyklose platinamos antilenkiškos Algimanto Liekio brošiūros – tai sutrumpintas parengto „veikalo“ variantas. Kodėl šis autorius nepaminėjo rusų nusikaltimų Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje ir Lietuvos žemėse?

Prof. M. Jackiewicz'ius nurodė: „šią baisią brošiūrą, kuri smarkiai pasitarnavo nušviečiant karalystės ir Lietuvos istoriją, rodau tik čia, Komisijos posėdžio metu, nes man gėda, ir kaip vietos gyventojui, ši brošiūra nedaro garbės ne tik Lietuvai, bet ir man iš tų žemių kilusiam.“

Dr. R. Miknys pastebėjo, kad šis klausimas labai opus. Tai pirmasis aiškus tam tikrų politinių grupuočių (dažniausiai turinčių abejotiną praeitį) veikimo ženklas. Tai yra daugiau, negu tik atsakas į emociingą lenkų veikėjų grupės poziciją. Tai daugiau negu vienos pusės nuomonė, kuri ne kartą buvo publikuota leidinio „Kurier Wileński“ puslapiuose, ir netgi Piotr'o Niwiński'o darbą „Paneriai“, išleistą už ministerijos pinigus. Vilniaus universitete susibūrė grupė, kuri nori diskutuoti apie dvišalių santykių plėtojimą. Universitete jau įvyko keturios viešos diskusijos. Mums svarbiau yra kalbėtis, negu smerkti akivaizdų melą ir piktavališkumą, kylančius ne vien iš nežinojimo. Visi Komisijos nariai linkę palaikyti nuomonę, kad būtina pastebėti tokias ydingas praktikas, tačiau negalima jų sureikšminti, skiriant joms daug dėmesio.

Lietuvos ministerijos atstovas konstatavo, kad Lietuvos ministerijos negali finansiškai remti tokios veiklos ir jos neremia.

Pirmajai posėdžio daliai pasibaigus, delegacija išvyko į edukacinę kelionę po Biržų pilies apylinkes: 1861 m. pastatytą katalikų bažnyčią ir Radvilų įkurtą evangelikų reformatų (kalvinistų) parapiją ir bažnyčią. Ten vyko ir susitikimas su kun. Rimantu Mikalausku, kuris aprodė bažnyčią ir supažindino su kalvinistų tikėjimo istorija Biržuose ir Kėdainiuose bei parodė Tiškevičių kapus bažnyčios kriptoje. Vėliau buvo pristatyta Biržų pilies (rūmų) kolekcija ir gyva Radvilų pradėta aludarystės tradicija bei su ja susijusios apeigos. Delegacijos nariams paliko didžiulį įspūdį pono Gintaro Butkevičiaus entuziazmas, ruošiant šį pristatymą.

Trečiadienis, 2012 m. gegužės 23 d.

2012 m. gegužės 23 d. Komisijos posėdis prasidėjo 9.00 (vietos laiku). Posėdžiui pirmininkavo prof. A. Suchoński, kuris pasiūlė pristatyti vadovėlių recenzijas.

Prof. M. Jackiewicz'ius pristatė Mindaugo Tamošaičio parengto istorijos vadovėlio (I dalis, 11 klasei) recenziją (recenzija pridedama prie šio protokolo).

Diskusija

Recenzento nuomone, šis vadovėlis atspindi teigiamus pokyčius ir istorijos turinio dėstymo, ir pavardžių rašymo srityse. Nuomonę palaikė ir dr. R. Miknys, kuris paaiškino, kad lietuvių autoriai, rašydami pavardes, turinčias lietuviškas užrašymo tradicijas (Onacevičius, Narbutas, Adomas Mickevičius) privalo vadovautis lietuvių kalbos taisyklėmis (VLKK) ir rašyti jas sulietuvindami. Dera sutikti su prof. M. Jackiewicz'iaus nuomone, kad autorius stengiasi rašyti pavardes dvejopai, tačiau nėra nuoseklus: pakartotinis istorinių pavardžių lietuvinimas yra klaida (Narbutt – Narbutas).

Prof. B. Łukaszewicz'ius pristatė 8 klasei skirtą istorijos vadovėlio recenziją (Saulius Bužinskas, Jūratė Litvinaitė, Arūnas Serneckas, Istorija. Vadovėlis VIII klasei. I–II knyga. Leidykla „Šviesa“, Kaunas 2011, 134 + 144 p. ISBN 978-5-430-05656-8, ISBN 978-5-430-05657-5) (recenzija pridedama prie šio protokolo).

Diskusija

Prof. dr. M. Jackiewicz'ius atkreipė dėmesį į tai, kad prof. B. Łukaszewicz'iaus recenzija patvirtina kur kas aukštesnę lietuvių istorijos vadovėlių lygį.

Šiais metais pasiūlyti recenzuoti vadovėliai skiriasi nuo senesnių, kurie buvo recenzuojami prieš du ar trejus metus.

Dr. R. Miknys atkreipė dėmesį, kad vis dažniau vadovėlių autoriai ateina iš būrio aktyvių mokytojų, turinčių tiesioginį ryšį su tomis mokslo įstaigomis, kurias yra baigę patys, dažnai jie tampa tyrėjais, moksliniais bendradarbiais. Autoriams labai rūpi, kad ministerija, o vėliau – ir žiniasklaida, apie jų vadovėlius sudarytų kuo palankesnę nuomonę. Komisijos darbai akivaizdžiai pakėlė vadovėlių, kuriuos ministerija teikia vertinimui, lygį, kruopštumą ir didaktinį teisingumą.

Prof. A. Suchoński atkreipė dėmesį į recenzuojamų vadovėlių istorinio turinio ir didaktinio lygio pažangą, kurią lemia pačių autorių pastangos: vis dažniau jie savo iniciatyva siekia sužinoti lenkų ir lietuvių mokslininkų nuomones, todėl pateikia medžiagą Komisijos vertinimui. Dr. R. Miknys pastebėjo, kad net esant įtemptiems Lietuvos ir Lenkijos santykiams, kilo mintis komisijos darbo rezultatus, kaip konstruktyvaus dialogo pavyzdį, pristatyti atitinkamam Lietuvos Seimo komitetui, pabrėžiant jos darbo svarbą formuojant pagrindus Lietuvos ir Lenkijos jaunimo sugyvenimui.

Dr. A. Srebrakowski's pristatė 12 klasei skirtą istorijos vadovėlio recenziją (Ignas Kapleris, Rimvydas Laužikas, Antanas Meištas, Karolis Mickevičius, Laikas. Istorijos vadovėlis 12 klasei. I–II dalis. Leidykla „Briedis“. Vilnius 2011, ISBN 978-9955-26-338-8; 978-9955-26-339-5, 168 p., 171–280 p.) (recenzija pridedama prie šio protokolo).

Diskusija

T. Baryla pasiūlė, kad būtų parengta ir rekomenduota tvarka, nustatanti reikalavimą, kad rašant pavardes būtų laikomasi taisyklės istorijos vadovėliuose privalomai pateikti pavardžių rodyklę, kur pavardės būtų surašytos, vadovaujantis lenkų ir lietuvių kalbos taisyklėmis.

Doc. A. Kasperavičius pristatė dviejų vadovėlių recenzijas:

- 1) Rafał Dolecki, Krzysztof Gutowski, Jędrzej Smoleński, Po prostu. Historia. Zakres podstawowy. Podręcznik do liceum i technikum. Wyd. Szkolne i Pedagogiczne Sp. z o.o. Warszawa 2012. Wydanie I. ISBN 978-83-02-12668-0 (vadovėlis dar nėra aprobuotas);
- 2) Dariusz Stola, Historia wiek XX. Podręcznik. Szkoły ponadgimnazjalne. Zakres podstawowy. Wydawnictwo Szkolne PWN Sp. z o.o.[Do nowej podstawy programowej], Warszawa 2012. ISBN 978-83-262-1275-8. Numer dopuszczenia: 486/2012.

Diskusija

Dėl doc. dr. A. Kasperavičiaus recenzijoje kelto klausimo apie ukrainiečių ir lenkų gyventojų polonizavimą akcijos „Wisła” metu, pasisakė dr. A. Srebrakowski's ir prof. B. Łukaszewicz'ius. Jie papasakojo apie operacijos ištakas, keltus tikslus ir aplinkybes, dėl kurių asimiliacija nepavyko.

Dr. A. Srebrakowski's pastebėjo, kad vis dar rūpesčių kelia faktas, jog vadovėliuose, ypač lietuviškuose, akcentuojami ginčytini klausimai, o ne akivaizdūs veiksmingo bendradarbiavimo faktai.

Po pertraukos Komisijos posėdis prasidėjo 11 val.15 min. Buvo pristatomos geografijos vadovėlių recenzijos. Posėdžiui pirmininkavo dr. R. Miknys.

Prof. dr. A. J. Stanaitis pristatė vadovėlių recenzijas:

- 1) Jadwiga Kop, Tylko geografia. Podręcznik. Zakres podstawowy. Szkoły ponadgimnazjalne. Wydawnictwo Szkolne PWN Sp. z o.o., Warszawa-Łódź 2012, ISBN 978-83-262-1189-8, Rzecznawcy: prof. dr. hab. Jerzy Makowski, dr Władisław A. Nowak, dr Agnieszka Mikołajczuk. Nr. dopuszczenia: 363/2011.
- 2) Barbara Leonartowicz, Marcin Wójcik, Czas na Geografię. Podręcznik. Zakres podstawowy. Szkoły ponadgimnazjalne. Wydawnictwo Szkolne PWN Sp. z o.o. Warszawa-Łódź 2012. ISBN

978-83-262-1180-5. Rzeczoznawcy: prof. dr. hab. Mirosława Czerny, dr. Iwona Piotrowski, dr. Grzegorz Ptaszek. Nr. dopuszczenia: 355/2011.

3) Paweł Wład, Nasz Świat. Geografia. Podręcznik. Zakres podstawowy. Wydawnictwo Szkolne PWN Sp. z o.o. Warszawa-Łódź 2012. ISBN 978-83-262-1193-5. Rzeczoznawcy: mgr Elżbieta Makos-Makarska, prof. dr. hab. Jerzy Makowski, dr. Henryka Kaczorowska.

T. Baryła, dr. M. Kowalski ir dr. R. Miknys pabrėžė, kad vis labiau gerėjančiuose geografijos vadovėliuose ilgiau negu istorijos vadovėliuose išlieka sąvoka „lenkų okupacija“. Visi Komisijos nariai savo pasisakymuose pabrėžė recenzijose pateiktų pastabų svarbą naujų vadovėlių, ypač geografijos, leidimui.

Komisija posėdžio metu Biržuose suformulavo šias išvadas:

I

Susitikimas Biržuose, pristatytos recenzijos ir vykusios diskusijos patvirtino Komisijos veiklos teigiamą poveikį, kurį liudija lenkų–lietuvių kontroversijų vadovėlių turinyje mažėjimas ir aštrumas.

II

Komisija dėkoja sekretoriui iš Lietuvos pusės Rimantui Jokimaičiui už Komisijos posėdžių organizavimą Biržuose ir kultūrinę programą, skirtą Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorijai bei istoriniai Biržų regiono raidai.

III

Komisijos posėdžių metu vykusios diskusijos parodė poreikį toliau kelti esmines istorines problemas, išsakyti viešai nuomones, kurios buvo išsakytos Komisijos posėdžiuose.

IV

Komisijos nariai pasisakė, kad kitas posėdis vyktų 2013 m. gegužės mėnesio pirmoje pusėje Seinuose ir suformulavo, kad kitas Komisijos posėdis bus skirtas nagrinėti 1863 m. sukilimo tematiką lenkų ir lietuvių istorijos vadovėliuose.

Protokolą patvirtina ir pasirašo

Lenkijos pusė

.....
prof. hab. dr. Adam Suchoński

Lietuvos pusė

.....
dr. Rimantas Miknys

2012 m gegužės mėn. 24 d.
Biržai